

Рубцова Т.О.,
здобувачка 41 групи ФЕУП
Шрагіна Л.І.,
доцент, доктор психологічних наук

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Соціально-психологічні чинники, перебуваючи в тісному зв'язку та взаємообумовленості з іншими об'єктивними та суб'єктивними елементами суспільства, мають власні, досить незалежні закономірності функціонування та розвитку [1, с.309, 314]. В умовах сучасної трансформації соціально-економічної системи та зміни ціннісних орієнтирів українського суспільства особливої актуальності набуває дослідження тих соціально-психологічних чинників, що впливають на особистість підлітків, зокрема у контексті агресивної поведінки. Варто зауважити, що їх психологічні характеристики зумовлюють виникнення конфліктних ситуацій майже на всіх рівнях їхніх соціальних взаємодій: як наслідок прагнення до самостійності – у сім'ї та школі, а через емоційну нестабільність, підвищену вразливість та імпульсивність поведінки – у спілкуванні з однолітками.

Існуючі теорії етіології агресії виділяють такі чинники агресивної поведінки підлітків: а) особливості виховання в офіційних інституціях соціалізації (сім'я, система освіти); б) вплив групи однолітків та підліткової субкультури в цілому; в) вплив мас-медіа та сучасних комп'ютерних технологій. Ці чинники є загальними, вони виникають практично в усіх сучасних суспільствах, незалежно від їх соціально-економічного стану. На формування агресивної поведінки також впливають специфічні чинники, що визначаються соціально-економічною ситуацією, яка склалася в конкретному суспільстві.

Збільшення агресивних тенденцій у підлітковому середовищі є однією з найактуальніших соціальних проблем нашого суспільства. Підлітковий вік є періодом, який одночасно є небезпечним і більш вразливим до негативного впливу. Тому при роботі з агресивним підлітком слід завжди враховувати:

- агресія може мати як біологічне, так і соціальне походження;
- агресивність може бути не лише жорстокою, а й нормальною реакцією в боротьбі за виживання;
- агресивні дії можна зменшити або направити в соціально прийнятні рамки через позитивне підкріплення конструктивної поведінки [2, с.37, 38].

Саме в підлітковому віці особистість, схильна до агресивної поведінки, особливо гостро переживає вплив соціально-психологічних чинників. Дослідниця К.Сергєєва, виокремлює такі чинники агресивності підлітків: психофізіологічні (прагнення до самовираження, емоційна невірноваженість, об'єднання з однолітками, недовіра до старших); когнітивні (нездатність обговорювати проблеми, вирішувати конфлікти, планувати майбутнє, ставити цілі та досягати їх); соціальні (несприятливе середовище в сім'ї, низький рівень життя, стреси, які викликані через умови виховання).

Важливість цілісної системи соціально-психологічних чинників агресивності підлітків з адитивною поведінкою, які є взаємопов'язаними, взаємозалежними та впливають на розвиток і соціалізацію підлітків: соціально-психологічні (стать, вік, освітнє середовище); медико-психологічні (довготривалі захворювання, тип залежності); особистісні (здатність до адаптації, життєва цілеспрямованість). Окрім того, негативний вплив деяких чинників зумовлює підвищену потребу підлітків у психологічній допомозі та підтримці в складний період їхнього життя. [3, с.155,156].

Для оцінки рівня агресивності, конфліктної поведінки та ворожості було проведено дослідження на тему «Психосоціальні чинники агресивної поведінки підлітків», у якому взяли участь 51 підліток. Для дослідження були використані методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса (адаптація Н.В. Грішиної), опитувальник рівня агресивності Баса-Даркі та шкала Кука-Медлей для діагностики ворожості.

Отримані результати свідчать, що стиль поведінки в конфліктних ситуаціях значною мірою впливає на рівень агресії: підлітки, які частіше використовують конкуренцію та уникнення, мають вищий рівень агресивності та схильність до фізичної агресії, тоді як ті, хто застосовує компроміс і співпрацю, демонструють нижчий рівень агресії та краще контролюють свої емоції. Результати, отримані опитувальником Баса-Даркі, показали, що фізична агресія частіше виражена у підлітків, які перебувають у конфліктному середовищі в сім'ї або серед однолітків, вербальна агресія характерна для тих, хто зазнає психологічного тиску або булінгу, а підозрілість і роздратованість сильніше проявляються у підлітків, які відчують брак довіри до оточення. За шкалою Кука-Медлей виявлено, що високий рівень ворожості характерний для підлітків, які зростали в конфліктному середовищі або стикалися з насильством, а також тих, хто має низький рівень соціальної підтримки.

Загалом отримані дані підтверджують, що агресивна поведінка підлітків формується під впливом психосоціальних чинників, серед яких головну роль відіграють особливості конфліктної поведінки, соціальне оточення та рівень підтримки. Висока агресивність частіше зустрічається серед тих, хто має досвід міжособистісних конфліктів, низький рівень довіри до оточення та підвищену ворожість, тоді як підлітки з низьким рівнем агресії здебільшого використовують конструктивні стратегії поведінки та мають підтримку з боку сім'ї та друзів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мойсеева О. Є. Соціально-психологічні чинники агресії підлітків. Актуальні проблеми психології. 2015. №5. С. 309-317.
2. Кісіль З.Р. Психологічні особливості агресивності у підлітковому віці / З.Р. Кісіль // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. - 2015. - Випуск 1. - С. 32-40.
3. Трофимчук В. В. Соціально-психологічні чинники агресивності підлітків з адитивною поведінкою. *Проблеми сучасної психології*. 2021. №2. С. 154-161.